

USTAVNOPRAVNI ASPEKTI REVIZIJE PO DOPUŠTENJU U REPUBLICI SLOVENIJI

Jan Zobec, dipl. iur.*

UDK: 347.958::342.722(497.5)

347.998.85::342.722(497.5)

Pregledni znanstveni rad

Primljeno: studeni 2018.

Vrhovni sud ne može istodobno i u jednaku opsegu osiguravati individualni i javni interes. Iskustva pokazuju kako su nužna ograničenja pristupa Vrhovnom sudu jer hiperprodukcija sudske prakse, kada i njezin tvorac već gubi pamćenje, vodi u normativni kaos. Slovenski zakonodavac zato se odlučio za uvođenje sustava dopuštene revizije koji Vrhovnom sudu daje ulogu precedentnog suda. Za ostvarivanje te uloge ključno je, između ostalog, da Vrhovni sud ne mora obrazlagati rješenja o nedopuštenosti revizije. Kada je odbio prijedlog za ocjenu ustavnosti odredbe koja Vrhovnom sudu omogućuje izostanak obrazloženja takvih rješenja, Ustavni je sud obranio sustav dopuštene revizije. I istodobno naveo – manje je više. Za potpuno ostvarenje precedentne uloge Vrhovnog suda još će ipak biti potrebni daljnji normativni, organizacijski i metanormativni koraci.

Ključne riječi: pristup Vrhovnom sudu, sustav dopuštene revizije, neobrazloženost nedopuštenosti revizije, uloga najvišeg suda, socijalistički pravni relikti

1. UVOD

Temeljni kanon ekonomije temelji se na svijesti o ograničenosti resursa i neograničenosti potreba i želja. U ekonomiji, ali i u stvarnu životu, zato je važno razumjeti tri neizbježne konstante – prvo, ograničenost resursa zahtijeva izbor između različitih mogućnosti (nije moguće imati sve istodobno); drugo, svako ljudsko postupanje prati prethodna odluka i treće, gdje god su odluke, tu su i

* Jan Zobec, dipl. iur., sudac Vrhovnog suda Republike Slovenije, Tavčarjeva ulica 9, Ljubljana, Slovenija; jan.zobec@us-rs.si;
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-3751-4094

troškovi neiskorištene prigode.¹ Razmišljanje o ulozi Vrhovnog suda ne može zaobići ta pranačela ekonomije. Naime, Vrhovni sud nije Herkul koji bi svaki sudski predmet optimalno riješio, to znači dvjema maksimizacijama: najviše pravde za najviši broj ljudi (koji traže pravdu). Vrhovni sud samo je jedna od institucija stvarna svijeta koja se sastoji od ljudi, zato već prirodnim putem raspolaže ograničenim resursima. Treba stoga odlučiti kako najpametnije iskoristiti raspoložive potencijale Vrhovnog suda, a oni su dvostruke prirode. Prvi je (ustavno)pravni i označuje snagu koju Vrhovni sud crpi iz položaja najvišeg suda u državi. Druga je razina stvarna i čini organsku (persuazivnu) snagu Vrhovnog suda koja je, ili bi morala biti, logična posljedica prve. Ta je snaga ugled iz kojeg izvire stvarni autoritet Vrhovnog suda koji se zasniva na uvjerljivosti i snazi argumenata na kojima Vrhovni sud temelji svoje odluke. Ta je kvaliteta, naravno, nesamostalna varijabla personalne strukture suda. Vrhovni je sud (ili bi barem trebao biti) skupina u svim pogledima najboljih sudaca koje država ima na izbor. Ali ni tako odlični sudci ne mogu ostvariti obje maksimizacije – najviše pravde za najveći broj ljudi.

Na tim se polazištima oblikuje osnovna dilema o ulozi Vrhovnog suda. Kada Ustav Republike Slovenije u članku 127. određuje da je Vrhovni sud najviši sud u državi koji odlučuje o redovnim i izvanrednim pravnim lijekovima te obavlja druge poslove koje određuje zakon, ne kaže ništa o tome prema kakvu bi cilju Vrhovni sud trebao biti usmjeren, prema čemu treba težiti, a još manje kako ostvariti svoju ulogu. Treba li biti usmjeren zaštiti osobnog interesa stranaka ili treba energiju usmjeriti prema zaštiti javnog interesa (stvaranje precedenata)? Naime, oboje u spomenutu svijetu ograničenih resursa nije moguće ostvariti. Čemu dati prednost i kako, stvar je pravne tradicije, kulture i političko-povijesnih okolnosti.

2. RAZLIČITE PRAVNE TRADICIJE, RAZLIČITI POGLEDI NA ULOGU NAJVIŠEG SUDA

2.1. Kasacijski, revizijski i apelacijski model

Kada govorimo o dvjema velikim pravnim tradicijama – *common law* tradiciji i tradiciji kodificiranog prava², zaključujemo da su razlike među njima ne toliko

¹ Butler, H. N.; Drahozal, C. R.; Shepherd, J., *Economic Analysis for Lawyers*, Third Edition, Carolina Academic Press, Durham NC, 2014., str. 5 i sljedeće.

² Kao što je u prva dva izdanja knjige *The Civil Law Tradition: An Introduction to the Legal Systems of Western Europe and Latin America* utvrdio J. H. Merryman, u

u deklariranoj ulozi najviših sudova u državi koliko u načinu na koji se ostvaruju. Jedan od zajedničkih nazivnika svih sustava težnja je za osiguravanjem jednake sudske zaštite koja se ostvaruje preko jedinstvene sudske prakse za koju je, po samoj prirodi stvari, ovlašten skrbiti samo jedan i najviši sud u državi. Jedinstvenost sudske prakse, iako je nesporno u domeni javnog interesa, na prvi se pogled najučinkovitije osigurava upravo dosljednom zaštitom individualnog interesa, dakle tako da najviši sud preispita je li u svakome pojedinom predmetu odlučeno u skladu s postojećom sudskom praksom – ispravna odluka u svakome pojedinom predmetu označuje ispravnost odluka u svim predmetima.³

Dakle, kako bi najviši sud u državi osiguravao jednakost sudske zaštite i jednako sudsko obrazlaganje prava? Na toj točki dolazi do važnih razilaženja među temeljnim sustavima. Najkarakterističniji predstavnik kasacijskih sustava (bio) je francuski model najvišeg suda u državi čija je uloga bila osiguravati praktično djelovanje ideje Francuske revolucije o jednakosti državljana. Francuski Kasacijski sud najprije je bio zamišljen kao „veliki brat“ sudskog sustava koji bdije nad čitavim sustavom i kontrolira gotovo svaki događaj u njemu.⁴ Povijesno opravdanje za to nalazi se u činjenici da je francuski Kasacijski sud nastao u postrevolucionarnom razdoblju kada je većina tadašnjih sudaca bila regrutirana iz bivših kadrova, pristaša starog režima (*Ancien Régime*). Zato nova revolucionarna

stvarnosti je bila riječ o trima pravnim tradicijama – treća je bila socijalistička iako u trećem izdanju knjige s autorom Pérez-Perdomom utvrđuje kako se nakon kolapsa socijalističke pravne superstrukture većina socijalističkih država vratila tradiciji kodificiranog prava. V. Merryman, J. H.; Pérez-Perdomo, R., *The Civil Law Tradition: An Introduction to the Legal Systems of Western Europe and Latin America*, Stanford University Press, Stanford, 2007., str. 2. O preživljavanju treće (socijalističke) pravne tradicije v. Uzelac, A., *Survival of the Third Legal Tradition?*, *Supreme Court Law Review*, vol. 49, 2010., str. 377; Mańko, R., *Survival of the Socialist Legal Tradition? A Polish Perspective*, *Comparative Law Review*, vol. 4, br. 2, 2013., dostupno na SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2332219>, i isti autor, *Weeds in the Gardens of Justice? The Survival of Hyperpositivism in Polish Legal Culture as a Symptom/Sinthome*, *Pólemos – Journal of Law, Literature and Culture*, vol. 7, br. 2, 2013., str. 207 i sljedeće.

³ U tom smislu Bravo-Hurtado, P., *Two ways to uniformity: recourse to the supreme court in the civil law and the common law world*, u: Uzelac, A.; van Rhee, C. H. (ur.), *Nobody's Perfect*, Intersentia, Cambridge, 2014., str. 322 i sljedeće. Slično Wedam Lukić, D. kada kaže da „[...] Vrhovni sud može osigurati [...] jedinstvenu sudsku praksu samo odlučujući u konkretnim slučajevima“. V. Wedam Lukić, D., *Nova uređitev revizije in zahteve za varstvo zakonitosti, Izbrane teme civilnega prava II*, Inštitut za primerjalno pravo, Ljubljana, 2007., str. 86.

⁴ Bravo-Hurtado, P., *op. cit.* u bilj. 3, str. 323. Isto Geeroms, S. M. F., *Comparative Law and Legal Translation: Why the Terms Cassation, Revision and Appeal Should Not Be Translated...*, *The American Journal of Comparative Law*, vol. L, br. 1, 2002., str. 205 i sljedeće.

vlast u njih nije imala povjerenja. Francuska revolucija uistinu je uništila kraljev apsolutizam, ali ga je nadomjestila drugim – apsolutizmom zakonodavne vlasti. Kasacijski sud, osnovan dekretom od 27. studenoga 1790., imao je ulogu sluge i čuvara zakonodavne vlasti. Kasacija je izvorno bila zamišljena kao učinkovito i precizno oruđe za rješavanje pogrešaka suđenja i nadzora nad pojedinim sudcima te za njihovo discipliniranje.⁵ Logična posljedica nepovjerenja u sudstvo bio je širok pristup Kasacijskom sudu. Osiguravanje jednakosti i nadzora nad sudcima nižih sudova zahtijeva neograničen i neometan pristup Kasacijskom sudu.⁶

Karakterističan je predstavnik revizijskog modela njemački sustav revizije. Povijesne okolnosti osnivanja najvišeg suda u državi bile su potpuno drukčije od francuskih. Najviši sud u državi osnovan je (tek) širenjem nadležnosti Višega saveznog trgovačkog suda (*Bundesoberhandelsgericht*) koji je izvorno bio zamišljen kao institucija usustavljanja pravila trgovačkog prava. Do tog širenja, a time i do osnivanja najvišega državnog suda, došlo je 1879. godine Zakonom o organizaciji sudova (*Gerichtsverfassungsgesetz*). Nakon proglašenja Savezne Republike Njemačke 1949. godine taj je sud (*Reichsgericht*) preoblikovan u Savezni sud (*Bundesgerichtshof*) kao najviši sud za građanske i kaznene predmete.

Najvažnija je razlika između kasacijskog i revizijskog sustava u pristupu najvišem sudu. Dok je kod prvog pristup otvoren, za reviziju je karakteristična

⁵ Iako su se već u 19. stoljeću počele pojavljivati iznimke, kao na primjer mogućnost da, doduše, ispravno, ali loše (ili pogrešnim argumentima) obrazloženu presudu nižeg suda kasacijski sud zamijeni svojim obrazloženjem te time onemogućiti ponavljanje pogrešna suđenja. V. Geeroms, S. M. F., *op. cit.* u bilj. 4, str. 205.

⁶ Pristup kasacijskom sudu gdje gdje je čak i ustavno zajamčen (npr. čl. 111., st. 7. talijanskog Ustava omogućava izravno pobijanje rješenja o nedopuštenosti priziva i presude prvostupajnskog suda). Zato ne iznenađuje da su zaostanci (talijanskog) Kasacijskog suda blizu 100.000 predmeta. V. Ferrari, F., *The recent amendments to the Italian appeals system*, u: Uzelac, A.; van Rhee, C. H. (ur.), *Nobody's Perfect*, Intersentia, Cambridge, 2014., str. 268. Francuski Novi zakon o civilnom postupku u čl. 609. osigurava pristup Kasacijskom sudu svakoj stranci koja iskaže svoj interes, bez obzira na to je li pobijana presuda na bilo koji način u korist suprotne stranke. S druge strane, obvezno zastupanje s posebno imenovanim kasacijskim odvjetnikom funkcionira kao filter. V. Geeroms, S. M. F., *op. cit.* u bilj. 4, str. 208. Godine 2001. bio je uveden daljnji mehanizam filtriranja koji je uistinu suzio pristup Kasacijskom sudu. Svaki predmet iz građanskog prava najprije preispita suženo vijeće triju sudaca koji mogu odlučiti na tri načina: neobrazloženo ne dopustiti očito neosnovan priziv, sami odlučiti u predmetu ili predmet prepustiti redovitom petočlanom vijeću. Sužena su vijeća npr. 2004. godine odbila prihvaćanje više od pet tisuća priziva. V. Elliott, C.; Jeanpierre, E.; Vernon, C., *French Legal System*, drugo izdanje, Pearson Education Limited, Harlow, 2006., str. 104, 105. V. odluku ESLJP-a u predmetu *Burg i drugi protiv Francuske* od 28. siječnja 2003.

ograničenost. Ona je na početku bila dvostruka – temeljila se na kombinaciji vrijednosnog (*Wertrevision*) i načelnog kriterija (*Grundsatzrevision – Zulassungsrevision*), uvedena 1924. godine koji je na početku bio zamišljen kao privremena mjera da bi se rasteretio *Reichsgericht* u obiteljskim sporovima.⁷ A kada je reformom građanskog postupka iz 2001. godine napuštena revizija prema vrijednosnom kriteriju, zaokretom uloge Saveznog suda (dalje u tekstu: BGH) prema zaštiti (takoreći isključivo) javnog interesa uređenje se intenzivno usmjerilo apelacijskom sustavu.⁸ Tako je danas u središtu njegova interesa samo još zaštita javnog interesa s revizijom po dopuštenju. Ona je dopuštena ako je riječ o pitanju temeljne važnosti, koje je važno radi jedinstvene primjene prava ili radi razvoja prava u sudskoj praksi.

Iako revizija po dopuštenju nije zamišljena kao oruđe nadzora nad radom nižih sudova i ispravljanja pojedinih sudačkih pogrešaka, BGH je iznimno odškrinuo vrata i takvim predmetima. Kada je riječ o teškim povredama prava (npr. očita arbitrarnost ili kršenje temeljnih procesnih prava), koje su ozbiljna smetnja u strukturi sudske prakse, intervencija je revizijskog suda nužna – nužna zbog očuvanja povjerenja u sudstvo i unutrašnje usklađenosti sudske prakse. Unatoč tomu da se time na prvi pogled štiti privatni interes, takav je pročišćavajući učinak revizije (odstranjivanje stranog tijela iz sustava sudske prakse) u javnom interesu – štiti koherentnost sudske prakse i povjerenje u sudstvo. Dopuštanje revizije ima smisla i kada prijeti opasnost od ponavljanja pogreške ili loših uzora, a isto tako i kada je niži sud sudsku praksu revizijskog suda potpuno pogrešno razumio.⁹

Apelacijski sustav u svojoj je piramidalnoj strukturiranosti najizrazitiji i najdosljedniji. Naime, temelji se na dijametralno suprotnu pristupu od kasa-cijskog. Pristup je najvišem sudu povlastica, a ne pravo. Zadaća najvišeg suda nije ni discipliniranje nižih sudova, nego zaštita javnog interesa stvaranjem precedenata u pravom značenju te riječi.¹⁰ Precedenti imaju pravno obvezujuću snagu, zato je i izbor predmeta o kojima najviši sud raspravlja proveden isklju-

⁷ V. Domej, T., *What is an important case? Admissibility of appeals to the supreme courts in the German-speaking jurisdictions*, u: Uzelac, A.; van Rhee, C. H. (ur.), *Nobody's Perfect*, Intersentia, Cambridge, 2014., str. 278.

⁸ Njemačkom se zakonodavcu, drukčije nego slovenskom, činilo nepoštenim da su ekonomska mjerila odlučujuća pri definiranju važnosti predmeta. V. Domej, T., *op. cit.* u bilj. 7, str. 279.

⁹ *Ibid.* V. i Bobek, M., *Quantity or Quality? Reassessing the Role of Supreme Jurisdictions in Central Europe*, *The American Journal of Comparative Law*, vol. 57, br. 1, 2009., str. 43.

¹⁰ Bez obzira na to, osiguravanje pravedna rješenja predmeta i sprječavanje teških pogrešaka sudaca (zabluda) važan je cilj najvišeg suda u Ujedinjenom Kraljevstvu. V. Geeroms, S. M. F., *op. cit.* u bilj. 4, str. 222.

čivo s tog aspekta. Dakle, za razvoj prava odlučujuća je važnost predmeta. I u apelacijskom sustavu važna je vrednota jednakosti i osiguravanja jedinstvenog obrazlaganja i primjene prava¹¹, zato je za taj sustav ključno da je broj predmeta o kojima odlučuje najviši sud malen te da sud ima što širu diskreciju koje će predmete raspravljati.¹² U samoj je prirodi precedenata, koji su usmjereni preko pojedinih interesa stranaka predmetnog postupka u zaštitu javnog interesa (pojedini interes zadovoljavanja interesa individualne pravednosti samo je usputni produkt i motiv da stranka uopće pokrene postupak), da je njihova produkcija malena, elitistička, da nije riječ o serijskoj proizvodnji i da su barem u pravilu unikatni. Zato je i vrijeme bavljenja pojedinim predmetima osjetno duže nego u (rutiniziranom) kasacijskom sustavu. Za apelacijski sustav vrijedi pravilo: manje količine i više kvalitete.¹³ Isto vrijedi za sastav suda. Podsjeća na malen gremij akademika koji se polako, ali temeljito, precizno i ustrajno hvataju ukoštac sa zahtjevnim pravnim pitanjima.¹⁴

2.2. Razmišljanja o pojedinim sustavima

Gledano iz udaljenije perspektive, kada neki detalji između pojedinih sustava djelovanja najviših sudova izbljede i postanu nevažni, pojavi se zanimljiva

¹¹ V. Bravo-Hurtado, P., *op. cit.* u bilj. 3, str. 324 i sljedeće. V. i Geeroms, S. M. F., *op. cit.* u bilj. 4, str. 227, i ondje naveden citat sudca S. Breyera s predavanja u spomen na H. L. A. Harta 7. svibnja 1999. da je zadaća Vrhovnog suda, prije svega, rješavati konflikte vezane za obrazlaganja među nižim sudovima i tako graditi jedinstvenost nacionalnog prava.

¹² Tako se npr. u engleskom pravu priziv dopušta samo ako postoji stvarna mogućnost podnositeljeva uspjeha ili ako postoje drugi nepobjedivi razlozi za raspravljanje o prizivu (V. *Civil Procedure Rules*, 52.3(6)). V. Geeroms, S. M. F., *op. cit.* u bilj. 4, str. 223. Zakon o djelovanju sudova (*Administration of Justice Act*) iz 1969. godine u glavi 12(3) određuje opći javni interes kao temelj za pristup najvišem sudu. O javnom je interesu riječ kada se pitanje iz priziva u cjelini ili većim dijelom odnosi na tumačenje zakona koje je za vrijeme postupka opširno argumentirano te se o njemu detaljno raspravljalo u presudi ili kada je riječ o slučaju u kojem je sudac vezan za odluku Apelacijskog ili Vrhovnog suda u vezi s pitanjem o kojem je jedan od tih sudova u svojim prethodnim postupcima detaljno raspravljao. Hoće li Vrhovni sud SAD-a dopustiti *certiorari*, stvar je razumne sudske diskrecije. V. Geeroms, S. M. F., *op. cit.* u bilj. 4, str. 227.

¹³ V. Bobek, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 35.

¹⁴ V. Bravo-Hurtado, P., *op. cit.* u bilj. 3, str. 326. Na istočnom pročelju palače američkog Vrhovnog suda u mramor su uklesane figure kornjače i zeca, kontrastni simboli apelacijske sudačke deliberacije: polako, ali pametno, čvrsto i nepopustljivo.

usporedba. Dok je apelacijski sustav karakterističan i prevladava u sustavima s *common law* tradicijom, kasacijski i revizijski sustav karakteristični su za kontinentalne pravne sustave. I kao što je apelacijski sustav primjer koordinativnog načina upravljanja javnim predmetima, revizijski, a osobito kasacijski sustav, primjeri su hijerarhijskog ustroja sudstva.¹⁵ Naime, usmjereni su prema pojedinim odlukama nižih sudova, a uloga je najviših sudova i nadzorna i disciplinska, dok je ostvarivanje jedinstvene sudske prakse više ili manje usputni produkt.¹⁶ I ako uspoređujemo dalje, pojavljuju se zanimljive paralele s temeljnim pravnim tradicijama. Dok se od sudaca u sustavu *common law* očekuje da spor rješavaju pravedno, inteligentno i razumno¹⁷, tradicionalna je paradigma kontinentalnih sudaca idejno jednostavna supsumpcijska formula koja proizlazi iz ideološke pretpostavke da je zakonodavac već unaprijed riješio spor na apstraktnoj razini. Zato se od sudaca (isto kao i od birokrata) očekuje samo još supsumiranje konkretnih činjenica pod apstraktne norme koje se s njima slažu.¹⁸

¹⁵ V. Bobek, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 42. Autor se poziva na Damaškinu klasifikaciju upravljanja državom. Hijerarhijski ideal znači model klasične birokratske organizacije s visokostručnim profesionalnim osobljem, organiziranim u strogu hijerarhijsku strukturu. Sustav se temelji na izdašnu hijerarhijski organiziranu nadzoru. Koordinativni sustav ima amorfniji ustroj, ne temelji se toliko na tehničkom i stručnom znanju, nego više na iskustvima, na zajedničkim pogledima te na zajedničkom razumijevanju etičkih i političkih normi koje se temelje na zdravu razumu. Tom sustavu ne treba opsežan nadzor i preispitivanje pojedinih odluka, ali zato treba više povjerenja.

¹⁶ V. Bobek, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 42, 43.

¹⁷ To ne znači da bi *common law* bio sam sebi dovoljan i izoliran od druge (kontinentalne) pravne tradicije. Jedna je od karakteristika *common law* i širina (*catholicity*). Ali, kao što je objasnio sudac Laws „(L)egitimna očekivanja, razmjernost, pravna sigurnost: naše domaće javno pravo te uz to opće pravo bili su snažno obogaćeni tim europskim implantatima.“ V. Lord Justice Laws, *Lecture III: The Common Law and Europe*, Hamlyn Lectures, 2013., str. 3. Naravno, tu je riječ o inspirativnoj ulozi stranih pravnih instituta i koncepata, a ne o mehaničkim pravnim implantatima, tako karakterističnim za tranzicijske države.

¹⁸ Ovdje je riječ o logičkoj pogrešci, to nema smisla posebno naglašavati jer se apstraktno, koje se nalazi u drugoj kvalitativnoj sferi, nikada ne može poistovjećivati s konkretnim. O tome govori već Hegel, inače pristaša kodificiranog prava: „*On the one hand, simple and universal determinations are required for the public legal code, but on the other, the nature of the finite material in question leads to endless further determinations. The scope of the law ought on the one hand to be that of a complete and self-contained whole, but on the other hand, there is a constant need for new legal determinations. But since this antinomy is merely a product of the specialization of universal principles which themselves remain unchanged, the right to a complete legal code remains intact, as does the right [which requires] that these simple and universal principles should be capable of comprehension and formula-*

Već to temeljno polazište utječe na različito razumijevanje prava. Dok u *common law* tradiciji prevladava dilema o tome stvara li sudac pravo ili ga otkriva, u sustavu kodificiranog prava većina je sudaca uvjerena da pravo (samo) primjenjuju.¹⁹ Dok se *common law* sudac bez sumnje osjeća, ali i ponaša kao vlast, kontinentalni je sudac neusporedivo osjetljiviji za etiku poslušnosti, povlačenja i podređenosti. Baš etika poslušnosti, ugrađena u prevladavajuću klasičnu argumentacijsku formulu kontinentalnog sudca, važno pridonosi mentalitetu sudstva. Naime, u samu je strukturu logičkog silogizma ugrađeno podređivanje dogmatskoj gornjoj premisi. I ako sudac sebe doživljava samo kao *la bouche qui prononce les paroles de la loi*, takvim je viđenjem sebe puno lakši plijen takvih i onakvih snaga nego sudac koji sebe doživljava kao (neovisnu i autonomnu) vlast. Kontinentalni sudac tako u svome profesionalnom genu ima već tradicionalno zapisan autoritaran kod.

Upravo izrečena tvrdnja pretjerana je, naravno. Razdoblje nakon Prvoga svjetskog rata, a posebno nakon Drugoga svjetskog rata dovelo je (zbog ekonomsko-političkih razloga) do jačanja države i njezina utjecaja, što je za posljedicu imalo promjenu ideološke paradigme stroge vezanosti za zakon na kojoj se temelji strogi pozitivizam. Istodobno s povećanjem regulatorne uloge države jačala je uloga sudstva i važnost sudskog tumačenja prava. Komplicirani slučajevi nisu više bili (zadovoljivo) rješavani (u stvarnosti argumentirani) samo primjenom supsumpcijske formule. U tom smislu važnu je ulogu imao njemački Savezni ustavni sud koji je uveo (neizravni) radijacijski učinak ljudskih prava u horizontalnim (civilnopravnim) odnosima.²⁰ Tradicionalno i prevladavajuće kruto, dogmatsko i konceptualno poznavanje prava bilo je napušteno u korist otvorenijeg, jasnijeg i sadržajno usmjerenijeg pravnog diskursa (unatoč uobičajenu očuvanju važnih kontinentalnih pozitivističkih karakteristika).²¹ Usporedno s tim odlučujuću su ulogu odigrali i ESLJP i SEU. Osobito strasbourški tribunal koji je u tom smislu prvi koji je u europsku pravnu svijest počeo uključivati

tion without reference to, and in distinction from, their specialization.“ V. Hegel, G. W. F., *Elements of the Philosophy of Right*, translated by Nisbet, H. B., Cambridge University Press, 1991., § 216.; v. i Rodin, S., *Functions of Judicial Opinion – a View From a Post-communist European State*, forthcoming in T. M. C. Asser Press, *Discourse, Authority in European and Post-communist Legal Culture*, str. 2, 3; Pavčnik, M., *Argumentacija v pravu*, 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravna fakulteta i Cankarjeva založba, Ljubljana, 2004., str. 31 i sljedeće, 201 i sljedeće.

¹⁹ V. Rodin, *op. cit.* u bilj. 18, str. 4.

²⁰ V. presudu u predmetu *Lüth* (BVerfGE 7, 198).

²¹ Kühn, Z., *The Judiciary in Central and Eastern Europe*, Nijhoff – Leiden – Boston, 2011., str. 87.

elemente *common law* kulture. Naime, sustav konvencijskih prava već je zbog škrta i otvorena teksta Konvencije mogao biti izgrađen samo na precedentima.

Sve je to dovelo do jačanja uloge precedenata i, posljedično, smanjivanja razlika između *common law* sustava i kontinentalnog prava te između uloga najviših sudskih instancija, pogotovo razlika između revizijskog i apelacijskog sustava.²² Sustav revizije po dopuštenju, koji znači ključnu promjenu uloge najvišeg suda, reviziju je snažno približio apelacijskom sustavu. Iako je izvorno, kao što ju je 1924. godine uveo njemački ZPO, zamišljena samo kao privremena mjera koja bi trebala rasteretiti *Reichsgericht* u bračnim sporovima, postupno je postala opći kriterij odabira predmeta ne samo u građanskim nego i u upravnim predmetima.²³

3. (POST)SOCIJALISTIČKA PRAVNA TRADICIJA

Socijalistička pravna tradicija koja je proizišla iz drukčijih premisa bila je izuzeta iz navedena procesa. Iz makroperspektive kao zajednička karakteristika socijalističkog prava izbija njegova politička i ideološka uvjetovanost.²⁴ U državama realnog socijalizma nije se na pravo ni gledalo kao na sredstvo za rješavanje sporova, nego se otvoreno priznavalo da je samo sredstvo nametanja volje vladajuće klase.²⁵ Jedna od karakteristika socijalističke pravne tradicije bila je zato i (ideološka) pretpostavka o materijalnoj istini. Materijalna istina, inače

²² Također dihotomija obveze – neobveznost sudskih precedenata odnosno sudske prakse postupno je nestajala i napravila mjesto ne toliko dogmatskim pristupima koji se temelje na uvjerljivosti odluka najviših sudova i snazi njihovih argumenata. V. Kühn, Z., *op. cit.* u bilj. 21, str. 217, 218; v. i Geeroms, S. M. F., *op. cit.* u bilj. 4, str. 228. V. i Summers, R. S., *Departures from Precedent*, u: McCormick, D. N.; Summers, R. S. (ur.), *Interpreting Precedents*, Ashgate, Aldershot, 1997., str. 519 i sljedeće.

²³ V. Domej, T., *op. cit.* u bilj. 7, str. 278.

²⁴ U tom je smislu npr. karakteristično izvješće predsjednika čehoslovačkoga Vrhovnog suda iz 1974. godine o važnosti ideologije u sudstvu koje sudstvo uči kako je pozdano oruđe utvrđivanja državnog autoriteta i autoriteta državnih tijela te da je učinkovito sredstvo utvrđivanja i provedbe socijalističke ideologije. V. Kühn, Z., *op. cit.* u bilj. 21, str. 120, 121.

²⁵ V. Uzelac, A., *op. cit.* u bilj. 2, str. 382. O marksističkom shvaćanju prava v. Gueguen, J. A., *Origins: Karl Marx On Justice and Law*, str. 281, 282, dostupno na http://dSPACE.unav.es/dspace/bitstream/10171/12551/1/PD_14_09.pdf. V. i Zimmermann, A., *Marxism, Communism and Law: How Marxism Led to Lawlessness and Genocide in the Former Soviet Union*, str. 18–22, dostupno na http://www.murdoch.edu.au/School-of-Law/_document/WA-jurist-documents/WAJ_Vol2_2011_A_Zimmermann---Marxism-Communism-and-Law.pdf.

preuzeta od klasičnoga (njemačkog) kontinentalnog prava, dobila je u socijalističkim pravnim uređenjima drukčiji oblik i ulogu ideološkog oruđa procesnog prava.²⁶ U taj je okvir pripadala i uloga najviših sudova i uređenje pravnih lijekova. Vrhovni sudovi bili su, kako utvrđuje Bobek, „branitelji komunizma i ‘sistema’“.²⁷ Oni su s jedne strane (u okviru hijerarhijsko organizirana sudskog sustava naslijeđena iz vremena austrijske i, poslije, jugoslavenske monarhije) nadzirali „ispravnost“ (političku i ideološku korektnost) odluka (političko i ideološko nepouzdanijih) nižih sudova²⁸, a s druge su strane potpuno apstraktnim, za niže sudove obvezujućim smjernicama prihvaćenim na plenarnim zasjedanjima (*en banc*) usmjeravali sudsku praksu nižih sudova.²⁹

U skladu s idejom o materijalnoj istini i prevladavajućim mentalitetom o potrebi za preciznim nadzorom odluka nižih sudova, uz istodobno podcjenjivanje značenja sudske prakse i sudstva općenito, u bivšoj je Jugoslaviji pristup vrhovnim sudovima pojedinih republika bio jednostavan, lagan i gotovo neograničen.³⁰ Jedini filter bila je vrijednost pobijanog dijela presude, koja je u to vrijeme bila niska i zbog visoke inflacije gotovo da je nije bilo. Zato su se vrhovni sudovi federalnih jedinica gušili u rastućem broju predmeta i zaostacima. Posljedica je bila rutinizacija posla koja je već sama po sebi vodila smanjenju kvalitete. Problem su rješavali povećavanjem broja novih sudaca, što je vodilo samo u daljnju rutinizaciju te, uz ograničenost ljudskih potencijala, smanjivanje kvalitete njihova rada te posljedično smanjivanje ugleda najviših sudova. Nekadašnje uređenje

²⁶ V. Galič, A., *Reshaping the Role of Supreme Courts*, u: Uzelac, A.; van Rhee, C. H. (ur.), *Nobody's Perfect*, Intersentia, Cambridge, 2014., str. 294.

²⁷ V. Bobek, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 44.

²⁸ V. Galič, A., *Does a Decision of the Supreme Court Denying Leave to Appeal Need to Contain Reasons?*, u: *Festschrift für Peter Gottwald zum 70. Geburtstag*, Beck, München, 2014., str. 162.

²⁹ V. Bobek, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 45; Kühn, Z., *op. cit.* u bilj. 21, str. 128, 129, 218; Mańko, R., *op. cit.* u bilj. 2, str. 217. U bivšim komunističkim državama bila su takva shvaćanja (obvezne smjernice koje su značile obrazlagana stajališta o važnim pravnim pitanjima) uvedena u pedesetim godinama prošlog stoljeća pod sovjetskim utjecajem. Iako vrlo sporna, i nakon 1989. godine još su se ponegdje očuvala – npr. češki Vrhovni sud i Vrhovni upravni sud još mogu prihvatiti interpretativna stajališta radi „usustavljanja sudske prakse nižih sudova“ (Bobek, M., *ibid.*); isto tako u slučajevima nejedinstvene ili pogrešne jurisprudencije bugarski Kasacijski sud i Vrhovni upravni sud na prijedlog najviših pravosudnih dužnosnika donose interpretativne presude i interpretativne uredbe s učinkom *ex ante* koje su obvezujuće za sudsku i izvršnu vlast, za upravna tijela i za tijela lokalne samouprave (čl. 124. – 131. Zakona o sustavu sudova – SG No. 64/7. 8. 2007.).

³⁰ V. Galič, A., *op. cit.* u bilj. 26, str. 293, 294.

proizlazilo je iz idealističke (u stvarnosti naivne) pretpostavke da Vrhovni sud može uspješno ostvariti oba cilja (ideala).

To se nastavilo prelaskom u liberalnu demokraciju, a stanje se dodatno pogoršalo i zbog eksponentno rastućeg priljeva predmeta. Judicijalizacija života zajedno s karakterističnim, duboko ukorijenjenim srednjoeuropskim „žalbenim mentalitetom“ (*Instanzmentalität*) rezultirala je zatrpavanjem Vrhovnog suda revizijskim predmetima. Kao i u drugim srednjoeuropskim tranzicijskim državama, i u Sloveniji je udomaćena kultura „šetnje po instancijama“. Prvi i drugi stupanj bili su samo neke obvezne, „nepotrebne“ zapreke koje je trebalo što prije preskočiti da bi parničenje zapravo započelo.³¹ Općenito razumijevanje uloge najviših sudskih instancija bilo je izrazito nesklono bilo kakvim ulogama koje bi odudarale od osiguravanja ispravne odluke u pojedinom predmetu. Vrhovni sud bio je institucija namijenjena nadzoru nižih sudova i popravljajući njihovih pogrešaka, a to da bi se pritom oblikovala sudska praksa bilo je od drugorazrednog značenja. O ulozi sudskih precedenata nije se dosta razmišljalo, a još manje govorilo. Generacije sudaca i odvjetnika koji su tvorili jezgru pravosudnog sustava o tome nisu imali ni dovoljno znanja ni iskustava. Prevladavajuća pravna znanost malo se zanimala za značenje i razumijevanje precedenata te ulogu precedentnog prava, studijski programi još manje, a programi za pripremu za tadašnji pravosudni ispit baš ništa. Ni za Jugoslaviju ni za Sloveniju nije vrijedilo bitno drukčije nego za druge države socijalističkog bloka. Sudskoj praksi nije se priznavao položaj pravnog izvora.³²

3.1. Rješenje: manje je više

Zbog svega toga opterećenje Vrhovnog suda nakon kolapsa socijalizma samo se pojačalo i postalo potpuno neizdrživo. Moralo se nešto poduzeti. Sustav revizije po dopuštenju, koji je reviziju trebao udaljiti od kasacijskog sustava i približiti ju apelacijskom, na prvi je pogled izgledao kao izlaz iz situacije sve većeg priljeva predmeta koja se otimala kontroli iako u stvarnosti nije bila riječ o tome – možda djelomično, ali ne kao primarni motiv promjene uloge Vrhovnog suda. Kao što je danas nesporno i općeprihvaćeno, prava svrha instituta revizije po dopuštenju (bila) je temeljit zaokret u ulozi Vrhovnog suda. Iz institucije koja čuva individualni interes i (takoreći u svakom predmetu) nadzire ispravnost odluka nižih sudova i popravljajući njihove pogreške, preoblikovao se (odnosno

³¹ Slično utvrđuje Bobek za Češku i za druge srednjoeuropske države. V. Bobek, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 62.

³² Detaljno o fenomenu „ograničenog prava“ Kühn, Z., *op. cit.* u bilj. 21, str. 187 i sljedeće, 207 i sljedeće, v. i Maňko, *op. cit.* u bilj. 29, str. 218, 219.

morao bi se preoblikovati) u sud koji se skrbi za javni interes, a tek preko njega i za pojedine interese potencijalnih stranaka u sudskim postupcima. Naime, javni interes nije ništa drugo nego jasna, koherentna i predvidiva sudska praksa, ustvari precedentno pravo koje usmjerava suđenja na nižim sudovima i koje, ako je dosljedno poštovano, sprječava nastanak sporova. Kada stranke već unaprijed znaju kako bi spor mogao završiti, do njega neće ni doći. Za sudske sporove vrijedi ustvari isto što i za sukobe: nastat će kada nije sigurno kako će sukob završiti, dakle kada oba sudionika barem u teoriji mogu računati na pobjedu.

Što je nejasnije kako će sudovi presuditi u potencijalnom sporu, veća je vjerojatnost da će se stranke obratiti sudovima. A s druge strane, sporost i sklonost odugovlačenju, što je jedna od zajedničkih karakteristika postsocijalističkih sudova (barem djelomično) posljedica je i nekoherentne, divergentne i nepredvidive sudske prakse. Kada je sve moguće, kada je teško predvidjeti koja je odluka prava i koji su argumenti uvjerljivi, tada je i razumljiv strah sudaca nižestupanijskih sudova od odlučivanja koje vodi u odgađanje (zavlačenje) rješavanja spora. Strah od odlučivanja i iz toga proizišli (birokratski) strah od odgovornosti od donesene odluke u stvarnosti je strah od neuspjeha na višim instancijama.³³ Već samo obilje pravnih lijekova proizlazi iz pretpostavke kako se odlukama sudova (dakle sudstvu kao cjelini) ne može tek tako vjerovati. To nepovjerenje zatim je potpomognuto (donesavno) lakim pristupom višim instancijama (pravni lijekovi [bili] su uglavnom zamišljeni kao prava), što u praksi rezultira velikim brojem sporova i, posljedično, previše opsežnim te (stoga) nepreglednim korpusom judikature nad kojim je teško imati kontrolu.

³³ Prema Uzelčevu mišljenju socijalistički je sudac drukčiji od svojega *common law* kolege, za kojeg je karakterističan herojski stav i trud da pridonese pravnoj povijesti razboritim, hrabrim i sjajno obrazloženim odlukama. Socijalistički je sudac prestrašen – boji se odgovornosti, eventualne osvete, drži se po strani, želi ostati što je moguće nevidljiviji, po mogućnosti anonimn. Odgađa zato donošenje odluke i skriva se iza formalizma koji mu omogućava bijeg od meritorna odlučivanja – što znači bijeg od vladajućeg odlučivanja (službeničko, birokratsko odlučivanje, naravno, nije vladajuće odlučivanje, a sudac koji sebe doživljava na takav način vidi sebe samo kao mehanički produžetak prave vlasti – kao što je to policajac ili službenik na šalteru). V. Uzelac, A., *op. cit.* u bilj. 2, str. 383. Riječ je o razlici u mentalitetu – u *common law* sustavima sudac je vlast, a u socijalizmu sudac je (bio) samo službenik i zato otvoreniji za udovoljavanje političkoj moći prije nego poštovanju prava. I kod pravnog formalizma riječ je više o slijepu pokoravanju moći i o nepoštovanju prava nego o slijepoj poslušnosti pravu. V. Kühn, Z., *op. cit.* u bilj. 21, str. 147. Pretjerani formalizam karakterističan je i za romanski krug – npr. za talijansko sudstvo gdje je, slično kao u postsocijalističkome slovenskom i hrvatskom sudstvu, stupila na snagu birokratska kultura bez tradicije izvrsnosti i teškog rada (*ibid.*, str. 173). Za sve te sustave (bio) je ključan brz i dobro utvrđen put do najvišeg suda u državi.

Nezaustavljiva produkcija podataka, koja već prelazi u poluciju, u stvarnosti izokreće svoj smisao i značenje koje ima za pravnu zaštitu i povjerenje u pravo; znači opću (za pravo ionako već karakterističnu) relativizaciju, pruža mogućnost manipulacijama i prijevarama te povećava mogućnost za nepredvidivost sudskog odlučivanja. Sve to djeluje kao trgovina mješovitom robom koja nudi velike količine jeftine robe: ako pomno i strpljivo pretraži police u trgovini, svaka će stranka pronaći nešto upotrebljivo za sebe – nešto što će odgovarati njezinim konkretnim pravnim koristima i interesima.³⁴ Vrhovnom sudu koji je vezan za svoj formalni položaj i za svoje personalne potencijale te sposoban ostvariti ulogu onog koji pravo tumači, usustavljuje i koji vodi računa o njegovu razvoju, to mu je potrebno i omogućiti. I jasno je da tu ulogu nije moguće provesti ako sudci Vrhovnog suda nemaju dovoljno vremena, energije i odgovarajuću logističku potporu za temeljitu, preciznu i detaljnu analizu slučajeva, za opširnu diskusiju i refleksiju kompleksnih pravnih problema kojima se bave. Da bi Vrhovni sud ostvario svoju ulogu, treba rješavati najteže slučajeve. Slučajevi čije rješavanje ne donosi dodanu vrijednost za pravni sustav nemaju što tražiti na Vrhovnom sudu – osim možda, prema mišljenju nekih, ako je riječ o jako teškim pogreškama nižih sudova koje su ozbiljna smetnja u radu sudstva i ugrožavaju povjerenje u sudstvo – ukidanje takve presude zbog toga ipak bi moglo biti i u javnom interesu.³⁵

Kada je tako, onda je jasno da predmeta o kojima Vrhovni sud može na takav način raspravljati ne može biti mnogo i da ih ustvari i ne smije biti mnogo.³⁶

³⁴ V. Taruffo, M.; La Torre, M., *Precedent in Italy*, u: MacCormick, D. N.; Summers, R. S. (ur.), *Interpreting Precedents*, Ashgate, Aldershot, 1997., str. 186.

³⁵ U tom smislu Wedam Lukić, D., *op. cit.* u bilj. 3, str. 86. Slično za skandinavsko pravo Lindblom, P. H., *The Role of the Supreme Courts in Scandinavia*, (Regionalno izvješće na međunarodnom kolokviju „The Role of the Supreme Courts at the National and International Level”, Solun, 21. – 25. svibnja 1997.), str. 346, dostupno na <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/39-15.pdf>. Kritično o takvu razlogu za dopuštanje revizije jer je usmjeren zaštiti individualnog interesa v. Galič, A., *op. cit.* u bilj. 26, str. 300. Slično i Bobek, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 48.

³⁶ Usp. Galič, A., koji upozorava da „Vrhovni sud kao najviši sud u državi koji ima posebnu odgovornost za razvoj sudske prakse ne ugrožava samo uređenje u kojem je pristup Vrhovnom sudu isključen (i odlučivanje onemogućeno), nego – jednako učinkovito, samo na prvi pogled ne tako očito – i uređenje u kojem je pristup Vrhovnom sudu preširoko otvoren.“ V. Galič, A., *Za reformu revizije v pravdnem postopku*, Pravna praksa, 2007., br. 43, str. 26. Isti autor također uvjerljivo utvrđuje kako se od Vrhovnog suda ne može očekivati dobra sudska praksa ako je broj predmeta o kojima sadržajno raspravlja prevelik. Galič, A., *op. cit.* u bilj. 28, str. 163. U tom smislu također *Predlog ZPP-D*, Poročevalec DZ, br. 21/08.

Prvo, zbog ograničenosti potencijala samoga Vrhovnog suda (rješavanje „problema“ povećanjem personalnog korpusa Vrhovnog suda uz ograničenost ljudskih potencijala sliči dolijevanju vode u vino), a drugo, jer već po zakonu vjerojatnosti precedentnih slučajeva ne može biti mnogo, pogotovo ne u državi s dva milijuna stanovnika, te treće, jer i sam sustav može procesuirati samo ograničenu količinu judikata. Na određenoj točki sudska praksa postaje nepregledna i izmiče kontroli – za onog koji ju je proizveo (Vrhovni sud gubi pamćenje) i za „korisnike“. ³⁷ I cilj – uniformiranost i jednakost sudske zaštite upravo zbog pretjerane želje za nadzorom nad svakom pojedinom odlukom uništava samog sebe.

4. (NE)OBRAZLOŽENOST RJEŠENJA O NEDOPUŠTENOSTI REVIZIJE

4.1. Općenito

Da bi ciljevi revizije po dopuštenju bili ostvarivi i da bismo mogli reći da je na zakonodavnoj civilnoprocesnoj razini učinjeno sve za dobrobit djelovanja sustava, nužno je, osim toga da broj dopuštenih revizija nije prevelik i da su slučajevi kada se revizija dopušta pravilno izabrani, da se rješenja o nedopuštenosti revizije ne trebaju sadržajno obrazlagati. Ništa ne pomaže ako je Vrhovnom sudu povjeren izbor, a istodobno se od njega zahtijeva da detaljno objasni zašto pojedine revizije nije dopustio.

Iako posljednje nije tako logično samo po sebi. Naime, odredba članka 367.c, stavka 2. Zakona o parničnom postupku (ZPP, Sl. l., br. 26/1999 – 32/2018), koja kaže da je za obrazloženje rješenja kojim se prijedlog za dopuštanje revizije odbija dovoljno da se sud samo općenito pozove na nepostojanje uvjeta iz članka 367.a ovog Zakona, bila je preispitivana na Ustavnom sudu. Sličnu odredbu o sadržajno praznom obrazloženju rješenja o nedopuštenosti revizije pri prijelazu na sustav revizije po dopuštenju uvele su i neke druge tranzicijske države, među njima i Armenija, Češka, Hrvatska i Poljska. ³⁸ I kod njih su o njezinoj

³⁷ V. Bobek, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 63. Naša i tuđa iskustva to dokazuju. Davno provedeno istraživanje pokazalo je da je talijanski Kasacijski sud u pet godina u građanskim predmetima došao u sukob sam sa sobom čak 864 puta – podatak se temelji na praćenju samo onih presuda koje su bile objavljene. V. Taruffo, M., La Torre, M., *op. cit.* u bilj. 34, str. 165.

³⁸ U tu skupinu država pripada i Mađarska čiji je Ustavni sud dokinuo reformu revizije zaključkom da je uređenje po kojem tvrdnja iz revizije o povredi prava sama po sebi nije dovoljna za dopuštanje revizije u suprotnosti s vladavinom prava i zato protuustavno.

sudbini odlučivali ustavni sudovi. Zanimljivo je da se baš na toj točki pokazala razlika između jedinstvenosti ustavnih sudova tih (postsocijalističkih) država i slovenskoga Ustavnog suda. Dok ustavni sudovi spomenutih država imaju jedinstveno mišljenje kako ustavno jamstvo pravična postupka (pravo na saslušanje ili zabrana sudčeve samovolje) zahtijeva obrazlaganje odluke o nedopuštenosti priziva najvišem sudu, slovenski Ustavni sud bio je suglasan da su prijedlozi za ocjenu ustavnosti sporne odredbe ZPP-a očito neosnovani.³⁹ Tako je ne samo razlozima (koji će biti predstavljeni u nastavku) nego i samim načinom odluke (odbijanje zbog očite neosnovanosti prijedloga) poručio da je neobrazloženost rješenja o nedopuštenosti revizije jedan od nosećih stupova sustava revizije po dopuštenju te precedentne, zaštiti javnog interesa (pravnog sustava kao cjeline) usmjerene uloge Vrhovnog suda.

4.2. Postsocijalistički strah od autonomije Vrhovnog suda

Armenski je Ustavni sud u neobrazlaganju odbijanja dopuštenosti priziva vidio povredu članka 18. (pravo na učinkovit pravni lijek za zaštitu prava i sloboda) i članka 19. armenskog Ustava (pravo na pravičan sudski postupak) jer da nije osiguran pristup pravosuđu, zaštita njegova učinkovita djelovanja i da je narušeno povjerenje stranaka u sudsku odluku.⁴⁰ Prema mišljenju češkoga Ustavnog suda neobrazloženo nedopuštanje revizije i) negira temeljno pravo na pristup sudu, ii) krši načelo jednakosti među različitim podnositeljima, iii) negira individualnu svrhu revizije i reducira pojedinca na „dostavljača materijala“ te iv) može dovesti do sudačke arbitrarnosti i zloupotrebe neodgovornijih sudaca u želji da se (brzo i jednostavno) riješe predmeta.⁴¹ Hrvatski Ustavni sud odluku je utemeljio ne samo na pravu stranke da dozna zašto je sud odbacio reviziju koja ispunjava sve formalne uvjete („slovenski“ bi odbio prijedlog za dopuštenje) nego i na tome da je takvim propustom čitava zainteresirana pravna javnost prikraćena za stav najvišeg suda o tome je li neko pravno pitanje važno za oblikovanje nacionalne jurisprudencije i usmjeravanje nacionalnoga sudskog mehanizma (t. 12.). Slično kao češki i armenski Ustavni sud, i hrvatski je naglasio da izostanak obrazloženja može stvoriti dojam da je sud postupao samovoljno i arbitrarno (t. 13.).⁴² Poljski Ustavni sud usredotočio se ponajprije

³⁹ V. rješenje U-I-302/09 od 12. svibnja 2011.

⁴⁰ Sažetak v. Galič, A., *op. cit.* u bilj. 28, str. 165, i presudu ESLJP-a u predmetu *Nersesyan protiv Armenije* od 19. siječnja 2010., t. 14. i 15.

⁴¹ Sažetak v. Bobek, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 50, 55–57.

⁴² Dostupno na http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_07_89_1807.html.

na otvorenost pravnih pojmova kao što su „važno pravno pitanje“, „pravne odredbe koje ostavljaju prostor za ozbiljnu sumnju ili prouzrokuju razilaženja u sudskoj praksi“, „razlozi koji upućuju na osnovanost kasacijskog priziva“. Procesna predvidljivost zahtijeva da Vrhovni sud objasni neodređene pravne pojmove (koje su i pojedini odjeli ovoga suda različito obrazlagali) jer bi inače bilo povrijeđeno načelo povjerenja u pravo. Iako ni poljski sud nije mogao izbjeći nedoumice vezane za arbitrarnost, rekao je da „zbog opasnosti od arbitrarnosti onoga koji na temelju neodređenih pojmova odlučuje o prihvaćanju kasacijskog priziva, pravo na pristup sudu ne može biti učinkovito.“⁴³

Reformu revizije u postsocijalističkim državama možemo razumjeti kao važan korak u tranziciji prema modernoj ulozi najviših sudova. Stara uređenja sa široko otvorenim vratima najviših sudova i nastojanjima ostvarivanja nadzora nad što većim brojem odluka nižih sudova odgovala su kategoriji normativna socijalističkog relikta.⁴⁴ Prijelaz na sustav revizije po dopuštenju kojim se dogodio zaokret u ulozi i značenju najvišeg suda u državi, a koji je taj sud preoblikovao u precedentni sud znači priključenje suvremenim pravnim trendovima iako je to još samo prvi korak na putu do potpuna osuvremenjivanja. Već na tom koraku, zahvaljujući prije spomenutim ustavnim sudovima, reforma sustava revizije (odnosno kasacije) i uloga najvišeg suda bitno se zapetljala i zakomplicirala.⁴⁵ Kod toga je zanimljiva činjenica da su sva četiri ustavna suda u svojim obrazloženjima posebno naglasila opasnost arbitrarnosti i sudačke samovolje najvišeg suda. Strah od sudačke samovolje te nepovjerenje čak najviših i najuglednijih vladajućih pravničkih gremija (što ustavni sudovi u svakom slučaju jesu) u najviši sud u državi izgleda kao zajednička karakteristika postsocijalističkih država. Usudujem se reći da je to, ako se držim Mañkove kategorizacije, metanorma-

⁴³ Sažetak v. Galič, A., *op. cit.* u bilj. 28, str. 165, i presudu ESLJP-a u predmetu *Plechanow protiv Poljske* od 7. 11. 2009., t. 42–50.

⁴⁴ Ovdje se pozivam na klasifikaciju socijalističkih pravnih relikata koju je razvio R. Mañko, *op. cit.* u bilj. 2, str. 215 i sljedeće. Po autorovu su mišljenju socijalistički pravni relikti ostatci elemenata pravne kulture koja se oblikovala u prošleme društveno-ekonomskom uređenju i koji su s tim uređenjem bili u funkcionalnom odnosu te su se zadržali unatoč prijelazu na kasnije uređenje. Autor ih dijeli na organizacijske (koji se odnose na organizaciju pravnih institucija kao što su sudovi, tužiteljstvo, državno odvjetništvo, javni bilježnici, pravni fakulteti itd.), normativni (koji se tiču zakonskih pravila, doktrina, koncepata, postupaka, sudske prakse i pravne literature) i metanormativni relikti. Metanormativni relikti nevidljivom rukom usmjeravaju stvarni pravni diskurs i praksu te označuju „prevladavajuću i djelujuću pravnu misao“.

⁴⁵ Kritički o tim odlukama v. Galič, A., *op. cit.* u bilj. 28, str. 165 i sljedeće i (vezano za odluku češkoga Ustavnog suda) Bobek, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 55–58.

tivni reliktni iz vremena kada sudstvo nije bilo neovisno, kada je više ili manje bilo produžetak vlasti i oruđe vladajuće komunističke elite. Ustavno odbijanje ključnog dijela reforme revizije⁴⁶ samo potvrđuje tezu da su metanormativni reliktni golim okom, doduše, manje vidljivi, ali su zato osjetno tvrdokorniji.⁴⁷

4.3. Odluka U-I-302/09

Slovenska se priča (zaslugom Ustavnog suda), unatoč neugodnim upozorenjima iz Strasbourga⁴⁸ i nekim nenaklonjenim reakcijama u domaćoj literaturi⁴⁹, odvijala drukčije. Kada je odbio prigovor da odredba koja omogućava sadržajno prazno odbijanje prijedloga za dopuštenje revizije nije u suprotnosti s pravom na saslušanje ni zabranom sudačke samovolje, Ustavni je sud jasno dao do znanja da je primarna zadaća Vrhovnog suda štiti javni interes, dakle ostvarivati precedente čiji smisao nije u izreci, nego u obrazloženju (argumentaciji). Ustavni je sud time ne samo obranio sustav revizije po dopuštenju koji je temeljito promijenio ulogu Vrhovnog suda nego je i definirao što je ustavna zadaća Vrhovnog suda, čime je dopunio čl. 127. slovenskog Ustava. Zato je najprije objasnio baš taj zaokret te nov položaj i novu ulogu revidenta. Podnositelj revizije ustvari ima, kao što je utvrdio češki Ustavni sud, ulogu „dobavljača materijala“. Iako, ustavno gledano, to nije ništa pogrešno. Da bi Vrhovni sud mogao ostvariti ulogu tvorca precedentnog prava, mora ispred sebe imati žive primjere – time ga mogu opskrbiti samo (nezadovoljne) stranke kojima se (kao mamac/nagrada za „dostavu materijala“) obećava mogućnost individualnog uspjeha.⁵⁰ Za djelovanje sustava nije ključan konkretan pojedinac (revident), on je drugorazredan, baš kao što je za ostvarivanje precedentne uloge Vrhovnog suda nevažna izreka presude. Važni su argumenti iz obrazloženja.

Ustavni sud jasno je razgraničio strukturu i ciljeve građanskog postupka. Posebno je naglasio da je postupanje na prvom i drugom stupnju u cjelini nami-

⁴⁶ Da je izostanak obrazloženja nedopuštenosti revizije ključno za dobrobit djelovanja sustava revizije po dopuštenju i za uspostavu precedentne uloge Vrhovnog suda, v. Galič, A., *op. cit.* u bilj. 28, str. 172, i Bobek, M., *op. cit.* u bilj. 9, str. 49, 50.

⁴⁷ Maňko, R., *op. cit.* u bilj. 2, str. 217.

⁴⁸ Primjer presude u predmetima *Nersesyan protiv Armenije* od 19. siječnja 2010. (t. 25.) i *Wnuk protiv Poljske* od 1. rujna 2009. gdje je ESLJP pozdravio odluke ustavnih sudova o višim zahtjevima vezano za obrazlaganje rješenja o nedopuštenosti revizije. Također v. Galič, A., *op. cit.* u bilj. 28, str. 167.

⁴⁹ V. Galič, A., *op. cit.* u bilj. 28, str. 164, i ondje navedenu slovensku literaturu.

⁵⁰ Slično Lindblom, P. H., *op. cit.* u bilj. 35, str. 341, 343.

jenjeno zaštititi individualnih prava stranaka u konkretnim slučajevima. Tamo se ostvaruju ljudska prava na učinkovitu sudsku zaštitu (uključujući i ovrhu sudske odluke) i pravne lijekove. A svrha postupka odlučivanja o dopuštenosti revizije potraga je za elementima koji nadilaze interese stranaka u konkretnom sudskom postupku.⁵¹ Zato postupak odlučivanja o dopuštanju revizije nosi u sebi samo neznatnu mjeru odlučivanja o revidentovim pravima, obvezama i pravnim koristima – zato je tomu razmjern opseg obrazloženja kako ga zahtijeva članak 367.c, stavak 2. ZPP-a.⁵² Za razumijevanje nove, precedentne uloge Vrhovnog suda ključna je tvrdnja da je „[...] mogućnost samo formalnog obrazloženja rješenja o nedopuštenosti revizije [...] nužna za osiguravanje precedentne dimenzije misije Vrhovnog suda“. I to „[n]e (samo) zato što bi zahtjev za potpunim obrazlaganjem velika broja procesnih, za pravni poredak kao cjelinu nevažnih rješenja, mogao zbog preopterećenja umanjiti sposobnost Vrhovnog suda“ da se posveti važnim predmetima nego i jer je „u [samom] prirodi precedentnosti kontrola i preglednost broja judikata“. Osim toga, sve što precedentni sud obrazloži, razumije se kao precedentno (dakle i ono što napiše u rješenju o nedopuštenosti revizije).⁵³ Ustavni je sud dodao i da, „(s)amo ako se judikati brojčano mogu kontrolirati i ako su sadržajno pregledni, može se utemeljeno očekivati da će uistinu biti *ex ante* vodilja sudovima i adresatima pravnih normi uopće i time pridonijeti jednakosti pred zakonom i pravnoj zaštiti.“

Posebno je važno odbijanje prigovora o neusklađenosti pobijanog uređenja sa zabranom sudačke samovolje. U vezi s tim Ustavni je sud naveo da izostanak sadržajnog obrazloženja rješenja o nedopuštenosti revizije znači samo to da sudci Vrhovnog suda „[...] u obrazloženju rješenja ne trebaju napisati kako su razmišljali o tome zašto nisu ispunjeni zakonski kriteriji za dopuštanje revizije [...]“. Obrazloženje svoje odluke Ustavni je sud završio zaključkom da „[...] sustav ustavnog poretka u svakom slučaju mora imati zaštitu koja smanjuje otvorenost sustava za zloupotrebu, ali je za potpuno djelovanje pravne države po prirodi stvari nužno i povjerenje u vrh sudske vlasti koji se sastoji od iskusnih pravnih stručnjaka s visokim etičkim integritetom“.

Takvim stavovima, koji iskazuju smisao precedentnosti te usmjeravaju ulogu Vrhovnog suda ostvarivanju i razvoju živog (sudskog) prava, Ustavni je sud ne samo „spasio“ reformu revizije te pravnoj javnosti (najprije samome Vrhovnom

⁵¹ V. t. 14. odluke U-I-302/09.

⁵² Ustavni sud ovdje se pozvao na odluku njemačkoga Saveznog ustavnog suda da se odluka o nedopuštenosti revizije ograničava na odlučivanje je li pristup Vrhovnom sudu otvoren ili ne, a to prema prosudbi Saveznoga ustavnog suda nije u sukobu sa sustavom pravne zaštite iz Ustava (NJW 2004, 1372; 1929).

⁵³ V. t. 15. odluke U-I-302/09.

sudu, a zatim odvjetnicima i drugim potencijalnim sugovornicima Vrhovnog suda) jasno kazao što je sadržaj članka 127. slovenskog Ustava, o čemu je kod revizije po dopuštenju ustvari riječ i što je smisao i svrha tog sustava. Istodobno se i udaljio od postsocijalističkoga pogleda na ulogu Vrhovnog suda i potvrdio priključenje slovenskoga građanskog procesnog prava krugu sve konvergentnijih sudskih sustava.

5. UMJESTO ZAKLJUČKA

Unatoč svemu treba sačuvati trijeznu glavu. Ne smijemo se zavaravati kako je osuvremenjivanje uloge Vrhovnog suda time završeno. Na legislativnoj (normativnoj) razini napravljen je važan korak. Naime, posljednja novela ZPP-a (ZPP-E, Sl. l. 10/2017) napuštanjem mehaničke, krute, zastarjele te u većini stvari nepravedne i nesocijalne revizije prema vrijednosnom kriteriju riješila je dvostruku funkciju revizije i time posljedično dvostruku ulogu Vrhovnog suda.⁵⁴ Dobra je vijest i to da je Vrhovni sud razumio poruku odluke Ustavnog suda U-I-302/09 te da revizije prema vrijednosnom kriteriju iz prethodnog razdoblja⁵⁵ prosuđuje u skladu sa svojom ustavnom ulogom precedentnog suda.⁵⁶

Iako mnogo problema ostaje otvoreno, jedan je od takvih izostanak učinkovita mehanizma za usustavljanje sudske prakse na samome Vrhovnom sudu. O dopuštenim revizijama odlučuju različita vijeća i različiti odjeli, zato se može dogoditi da u vezi s istim pravnim pitanjima zauzmu suprotne stavove.⁵⁷ Dok Vrhovni sud svoje precedentno pravo bude usklađivao onako kako ga određuje članak 110.,

⁵⁴ Kritički o djelomičnu očuvanju revizije prema vrijednosnom kriteriju v. Galič, A., *op. cit.* u bilj. 28, str. 170, 171 i isti, *op. cit.* u bilj. 26, str. 298–300.

⁵⁵ Članak 125., stavak 3. ZPP-E, naime, određuje: „Postupak koji je započeo prije početka primjene ovog Zakona na sudu drugog stupnja i na Vrhovnom sudu nastavlja se prema odredbama ovoga Zakona ako je odluka kojom je postupak na sudu prvog stupnja završio izdana nakon početka primjene ovog Zakona.“

⁵⁶ V. rješenje II Ips 212/2016 od 15. ožujka 2018., t. 12., 13. i presudu II Ips 61/2018 od 18. travnja 2018., t. 11., 12. U objema je odlukama kao polazište svojeg pristupa Vrhovni sud, između ostalog, naveo: „I kada je riječ o reviziji prema vrijednosnom i kauzalnom kriteriju, moraju se razumijevanje i tumačenje toga izvanrednog pravnog lijeka temeljiti na spoznaji da u modernoj pravnoj državi utemeljenoj na podjeli vlasti koja ima obvezu štititi ljudska prava i temeljne slobode, Vrhovni sud oblikovanjem *ex ante* smjernica iz konkretnih slučajeva bitno pridonosi jačanju jednakosti pred zakonom i pravnoj zaštiti.“

⁵⁷ Te opasnosti u čistome apelacijskom sustavu, gdje se o svim predmetima odlučuje *en banc* (sedam, devet, dvanaest članova suda), već po prirodi stvari ne može biti.

stavak 1. Zakona o sudovima (ZS – Sl. l. 19/1994 – 22/2018), znači (načelnim) pravnim mišljenjima koja se donose na sjednici Vrhovnog suda, ni sustav revizije po dopuštenju neće djelovati kako bi trebao. A da su baš ovdje veliki problemi, dokazuje nejedinstvena i nejasna sudska praksa u vezi s nekim važnim pitanjima (npr. kakva su prokuristova procesna ovlaštenja).⁵⁸ Za potpuno oblikovanje Vrhovnog suda kao precedentnog suda i za osiguravanje normativnih uvjeta za učinkovito izvršavanje te zadaće (što je, kako poručuje odluka Ustavnog suda U-I-302/09, ustavni zahtjev) bit će, dakle, potrebna barem još jedna zakonodavna izmjena.

Iako ni ta neće biti dovoljna. Trebat će razgraditi još i organizacijske i meta-normativne relikte koji su na putu potpunu i učinkovitu provođenju nove uloge Vrhovnog suda. Dok se god sudci Vrhovnog suda budu bavili precedentnim slučajevima koji zahtijevaju detaljan, precizan i temeljit pristup, u pravilu poduprt i komparativnopravnim istraživanjima i analizama, a da za to nemaju odgovarajuću logističku potporu, Vrhovni sud neće moći ostvarivati svoju precedentnu ulogu. Nije dovoljno da sudci imaju savjetnike. Po uzoru na većinu drugih vrhovnih sudova bila bi nužna i posebna služba namijenjena pravnim analizama i komparativnopravnim istraživanjima te praćenju događaja i razvoja u drugim pravnim sustavima, osobito na području prava EU-a, jurisprudencije ESLJP-a i drugih međunarodnih sudova te sudske prakse (usporedivih) inozemnih najviših sudskih instancija.⁵⁹

Istodobno bi bilo potrebno jačati povjerenje u Vrhovni sud. Što više jača pravotvorna snaga presuda najviših sudova i što je veći utjecaj sudske vlasti na svakodnevni život ljudi, povećava se i potreba za mehanizmima osiguravanja povjerenja u sudstvo.⁶⁰ Kao što je već naveo Ustavni sud: „Za potpuno djelovanje pravne države po prirodi stvari nužno je i povjerenje u vrh sudske vlasti koji se sastoji od iskusnih pravnih stručnjaka s visokim etičkim integritetom.“ Zato nije iznenađenje da je neobrazloženost nedopuštenosti priziva najvišem sudu

⁵⁸ Više o tome i o kritici postojećeg sustava usustavljanja sudske prakse na horizontalnoj razini v. Zobec, J., *Vprašanje enotne sodne prakse*, Podjetje in delo, br. 6–7, 2011., str. 1313, 1314. Slično rješenje kao što je njemačko donio je članak 62. poljskog Zakona o Vrhovnom sudu. U istom smjeru idu i druge srednjoeuropske postkomunističke države (v. Kühn, Z., *op. cit.* u bilj. 21, str. 224).

⁵⁹ Neki su vrhovni sudovi napravili važne strukturne izmjene u tom smjeru. Tako npr. njemački BGH zapošljava više od 50 znanstvenih suradnika koji pripremaju izvješća za sudce i sudjeluju u izradi nacрта odluka, pri čemu na raspolaganju imaju knjižnicu s više od 400.000 publikacija. V. Uzelac, A., *Supreme Courts in the 21st Century: should organization follow the function?*, Colloquium „The functions of the Supreme Court – Issues of process and administration of justice“, Varšava, 11. – 13. 6. 2014., str. 2, 3, dostupno na http://colloquium2014.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/21/2014/01/UZELAC_Supreme-Courts-in-the-21st-Century.pdf.

⁶⁰ V. Zupančič, B. M., *The Owl of Minerva*, Eleven, Utrecht, 2007., str. 372.

karakteristično upravo za države u kojima sudstvo, a pogotovo najviši sud, visoko kotira (npr. SAD, Ujedinjeno Kraljevstvo, Njemačka, skandinavske države) i gdje je kvaliteta sudske zaštite na visokoj razini – bez sumnje višoj nego ondje gdje je obrazloženost nedopuštenosti revizije ustavni zahtjev. Nepovjerenje u sudstvo i njegov nizak ugled kao metanormativni relikti duboko su ukorijenjeni u kolektivnoj svijesti.⁶¹ Podloga za to nastajala je desetljećima (osim političkih i socioloških uzroka) i zaslugom fetišiziranog, ustavno zajamčenog prava na žalbu.⁶² Dodatan razlog za nepovjerenje pruža broj osuda Slovenije na ESLJP-u. Do kraja 2014. godine Slovenija je osuđena u čak 275 predmeta, najviše zbog kršenja prava na suđenje u razumno roku i prava na učinkovit pravni lijek.⁶³ Samo 2017. godine bila je čak deset puta osuđena zbog kršenja ljudskih prava. Usprkos tomu što ima mali broj stanovnika, uvrštava se među devet država s najvećim brojem zahtjeva upućenima ESLJP-u (više od 1800) i pripada među devet država s najvećim brojem zahtjeva na broj stanovnika.⁶⁴ I što to znači? Prvo, da se povjerenje ne stvara ni iz čega, nego ga je potrebno zaslužiti; drugo, da to najčešće mogu napraviti sudci Vrhovnog suda sami, i treće, da je kod toga jako važan način izbora kandidata za najviša sudačka mjesta.

Budući da sam započeo s povjerenjem u sudstvo, s povjerenjem ću i završiti, zapravo savjetom kako ga zadobiti. Sutkinja češkoga Ustavnog suda Ivana Janů u odvojenom je mišljenju od 17. srpnja 2006. uz odluku 2006/07/11 – Pl. ÚS 18/06 o razrješavanju predsjednika sudova, između ostalog, napisala sljedeće: „Dugo se zauzimam za to da sudstvo bude otvoren sustav, dostupan i drugim pravnim zvanjima, osobito odvjetnicima, državnim odvjetnicima i pravnicima koji kao nastavnici rade na visokim učilištima. Tako malena država kao što je Češka ne može sebi priuštiti nesmislena cijedenja baze iz koje regrutira sudce.“ Upozorila je da je posebnu pozornost potrebno posvetiti „[...] osobnim kvalitetama sudskog zbora Vrhovnog suda u uvjetima postkomunističkog preoblikovanja sudstva“ i nastavila: „Tu mislim na potpuno nepoznato pravilo na temelju kojeg se sve do sada provodio izbor sudaca Vrhovnog suda. Šira javnost ne upoznaje se unaprijed s imenima kandidata, zbog čega se o njihovu integritetu i stručnosti u medijima

⁶¹ Stupanj je povjerenja u sudstvo u Sloveniji među najnižim u Europi. V. ESS Topline Results Series 1, dostupno na http://www.europeansocialsurvey.org/docs/findings/ESS5_toplines_issue_1_trust_in_justice.pdf.

⁶² Usp. Sladič, J., *Appeals in Civil Procedure in Slovenia*, u: Uzelac, A.; van Rhee, C. H. (ur.), *Nobody's Perfect*, Intersentia, Cambridge, 2014., str. 214 i sljedeće.

⁶³ V. izvješće, dostupno na http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2013_ENG.pdf.

⁶⁴ V. Avbelj, M., *EU Law and Slovenia: the Case of a Maturing Relationship*, još neobjavljen tekst, rukopis dostupan autoru.

uopće ne raspravlja – iako je to, kada je riječ o kandidatima za sudce Ustavnog suda, opća praksa.“ Na kraju je upozorila na još jedan (metanormativni) socijalistički relikv: „Daljnji, a svima dobro poznat fenomen, odnos je Vrhovnog suda koji *a priori* izgura sve što bi se moglo smatrati stranim za njegov organizam.“⁶⁵

LITERATURA

- Avbelj, M., *EU Law and Slovenia: the Case of a Maturing Relationship*, još neobjavljen tekst, rukopis dostupan autoru.
- Bobek, M., *Quantity or Quality? Reassessing the Role of Supreme Jurisdictions in Central Europe*, *The American Journal of Comparative Law*, vol. 57, br. 1, 2009.
- Bravo-Hurtado, P., *Two ways to uniformity: recourse to the supreme court in the civil law and the common law world*, u: Uzelac, A.; van Rhee, C. H. (ur.), *Nobody's Perfect*, Intersentia, Cambridge, 2014.
- Butler, H. N.; Drahozal, C. R.; Shepherd, J., *Economic Analysis for Lawyers*, Third Edition, Carolina Academic Press, Durham NC, 2014.
- Domej, T., *What is an important case? Admissibility of appeals to the supreme courts in the German-speaking jurisdictions*, u: Uzelac, A.; van Rhee, C. H. (ur.), *Nobody's Perfect*, Intersentia, Cambridge, 2014.
- Elliott, C., Jeanpierre, E., Vernon, C., *French Legal System*, drugo izdanje, Pearson Education Limited, Harlow, 2006.
- Ferrari, F., *The recent amendments to the Italian appeals system*, u: Uzelac, A.; van Rhee, C. H. (ur.), *Nobody's Perfect*, Intersentia, Cambridge, 2014.
- Geeroms, S. M. F., *Comparative Law and Legal Translation: Why the Terms Cassation, Revision and Appeal Should Not Be Translated...*, *The American Journal of Comparative Law*, vol. L, br. 1, 2002.
- Galič, A., *Does a Decision of the Supreme Court Denying Leave to Appeal Need to Contain Reasons?*, u: *Festschrift für Peter Gottwald zum 70. Geburtstag*, Beck, München, 2014.
- Galič, A., *Reshaping the Role of Supreme Courts*, u: Uzelac, A.; van Rhee, C. H. (ur.), *Nobody's Perfect*, Intersentia, Cambridge, 2014.
- Galič, A., *Za reformo revizije v pravnem postopku*, *Pravna praksa*, br. 43, 2007.
- Gueguen, J. A., *Origins: Karl Marx On Justice and Law*, dostupno na http://dspace.unav.es/dspace/bitstream/10171/12551/1/PD_14_09.pdf.

⁶⁵ Prevedeno s engleskog. Dostupno na [http://www.usoud.cz/en/decisions/?tx_ttnews\[tt_news\]=509&cHash=cd40a8988c8a1a1af96510a7167061f8](http://www.usoud.cz/en/decisions/?tx_ttnews[tt_news]=509&cHash=cd40a8988c8a1a1af96510a7167061f8).

- Hegel, G. W. F., *Elements of the Philosophy of Right*, translated by Nisbet, H. B., Cambridge University Press, 1991.
- Kühn, Z., *The Judiciary in Central and Eastern Europe*, Nijhoff – Leiden – Boston, 2011.
- Lord Justice Laws, *Lecture III: The Common Law and Europe*, Hamlyn Lectures, 2013.
- Lindblom, P. H., *The Role of the Supreme Courts in Scandinavia*, (Regionalno izvješće na međunarodnom kolokviju „The Role of the Supreme Courts at the National and International Level”, Solun, 21. – 25. svibnja 1997.), dostupno na <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/39-15.pdf>.
- Mańko, R., *Survival of the Socialist Legal Tradition? A Polish Perspective*, *Comparative Law Review*, vol. 4, br. 2, 2013., dostupno na SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2332219>.
- Mańko, R., *Weeds in the Gardens of Justice? The Survival of Hyperpositivism in Polish Legal Culture as a Symptom/Sinthome*, *Pólemos – Journal of Law, Literature and Culture*, vol. 7, br. 2, 2013.
- Merryman, J. H.; Pérez-Perdomo, R., *The Civil Law Tradition: An Introduction to the Legal Systems of Western Europe and Latin America*, Stanford University Press, Stanford, 2007.
- Pavčnik, M., *Argumentacija v pravu*, 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravna fakulteta i Cankarjeva založba, Ljubljana, 2004.
- Rodin, S., *Functions of Judicial Opinion – a View From a Post-communist European State*, forthcoming in T. M. C. Asser Press *Discourse, Authority in European and Post-communist Legal Culture*.
- Sladič, J., *Appeals in Civil Procedure in Slovenia*, u: Uzelac, A.; van Rhee, C. H. (ur.), *Nobody's Perfect*, Intersentia, Cambridge, 2014.
- Summers, R. S., *Departures from Precedent*, u: McCormick, D. N.; Summers, R. S. (ur.), *Interpreting Precedents*, Ashgate, Aldershot, 1997.
- Taruffo, M.; La Torre, M., *Precedent in Italy*, u: McCormick, D. N.; Summers, R. S. (ur.), *Interpreting Precedents*, Ashgate, Aldershot, 1997.
- Uzelac, A., *Supreme Courts in the 21st Century: should organization follow the function?*, Colloquium „The functions of the Supreme Court – Issues of process and administration of justice“, Varšava, 11. – 13. 6. 2014., dostupno na http://colloquium2014.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/21/2014/01/UZELAC_Supreme-Courts-in-the-21st-Century.pdf.
- Uzelac, A., *Survival of the Third Legal tradition?*, *Supreme Court Law Review*, vol. 49, 2010.
- Wedam Lukić, D., *Nova ureditev revizije in zahteve za varstvo zakonitosti, Izbrane teme civilnega prava II*, Inštitut za primerjalno pravo, Ljubljana, 2007.
- Zobec, J., *Vprašanje enotne sodne prakse*, *Podjetje in delo*, br. 6–7, 2011.
- Zupančič, B. M., *The Owl of Minerva*, Eleven, Utrecht, 2007.

Summary

Jan Zobec *

CONSTITUTIONAL ASPECTS OF LEAVE TO APPEAL
IN THE REPUBLIC OF SLOVENIA

It is not possible for the Supreme Court to serve simultaneously, and to the same extent, both the private and the public purpose of adjudication. As practice has shown, restrictions of access to the Supreme Court are inevitable, since hyperproduction of its case law (when even the Court which starts showing signs of memory loss), leads to a normative chaos. For this reason the Slovenian legislature decided to adopt the „leave to appeal system”, which in facts transforms the role of the Supreme Court to that of creating precedents. What is necessary to ensure that role is the possibility that the Supreme Court is not obliged to provide a reasoning in orders denying the leave to appeal. The Constitutional Court rejected the petition challenging the legal provision providing for the omission of reasoning in decisions denying leave to appeal, and hence preserved the „leave to appeal system”, clearly stating: Less is more. For a full-fledged precedential role of the Supreme Court to develop, however, further steps might be necessary – steps of a normative, organizational and meta-normative nature.

Keywords: access to the supreme court, leave to appeal system, omission of reasoning of denial to grant leave to appeal, role of supreme jurisdiction, socialist legal survivals

* Jan Zobec, LL. M., Judge of the Supreme Court of the Republic of Slovenia, Tavčarjeva ulica 9, Ljubljana, Slovenija; jan.zobec@us-rs.si;
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-3751-4094